

О. С. Смирнов, здобувач
Національної академії Служби безпеки України, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ВАЛЮТНА ОПЕРАЦІЯ”

Інтеграція України до європейського економічного та фінансового простору потребує не тільки гармонізації вітчизняного законодавства у валютній сфері з відповідним у країнах Європи, а й законодавчої детермінації важливих понять валютного регулювання. У цьому контексті варто наголосити на відсутності у вітчизняному валютному законодавстві чіткого визначення поняття валютних операцій.

Існуючі нормативні документи (чинний Декрет КМУ № 15-93 та проект Закону України “Про валютне регулювання та валютний контроль в Україні”, прийнятого за основу 11 квітня 2007 р) містять лише перелік валютних операцій. Ними пропонується вважати операції, пов’язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; операції з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов’язань, предметом яких є валютні цінності; операції з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Учені, проаналізувавши це визначення, цілком справедливо зауважують, що воно базується на критеріях економічного значення або змісту валютних операцій, коли в основу беруться найбільші у кількісному відношенні операції, але не зовсім враховується більш тонкий юридичний нюанс різниці між правочином як юридичним актом і фактичною зміною стану валюти.

У питанні щодо визначення поняття й ознак валютних операцій заслуговує на увагу зміст відповідних норм законодавства Європейського Союзу та окремих зарубіжних держав, зокрема Російської Федерації, Республіки Білорусь.

Так, європейський законодавець під валютними операціями розуміє насамперед дії фізичних та юридичних осіб, спрямовані на реалізацію такої функції грошей, як засіб нагромадження з наступним їх переміщенням через кордон (прямі інвестиції, фізичний імпорт (експорт) фінансових активів) або відчуженням на користь третіх осіб (трансфери за договором страхування).

У Законі Республіки Білорусь “Про валютне регулювання та валютний контроль”, яким валютні операції визначаються як угоди, що передбачають використання різних валютних цінностей у розрахунках між резидентами та нерезидентами як на території країни, так і під час міжнародних розрахунків, а також переміщення валютних цінностей через митний кордон.

Аналогічні норми містить Федеральний Закон Російської Федерації “Про валютне регулювання та валютний контроль”, який відносить до валютних операцій набуття й відчуження резидентами та нерезидентами валютних цінностей, їх ввезення, вивезення та переведення за межі митної території країни.

Наведені вище визначення, їх аналіз, а також детальне вивчення змісту норм Декрету КМУ № 15-93 дозволяють нам виокремити такі ознаки валютних операцій.

Змістом валютних операцій є дії фізичних і юридичних осіб, спрямовані на встановлення, зміну або припинення прав і обов’язків суб’єктів при їх здійсненні. Такі дії зазвичай є вольовими, однак в окремих випадках валютні операції можуть здійснюватися незалежно від суб’єктивного ставлення їх учасників (наприклад, при примусовому списанні коштів з рахунку). Крім того, валютні операції можуть мати і неправомірний характер (незаконне відкриття банківського рахунку, ухилення від повернення виручки в іноземній

валюті тощо).

Зауважимо також, що предметом валютних операцій є лише валютні цінності – грошові знаки, кошти на рахунках, платіжні інструменти, цінні папери та їх похідні в іноземній та національній валютах, а також банківські метали.

Також вважаємо, що у більшості випадків результатом валютної операції є перехід права власності на валютні цінності, тому найбільшій уваги органів валютного контролю потребують операції, пов'язані з переходом права на валютні цінності через їх потенційну небезпечність.

Іншою характерною ознакою валютних операцій є їх суб'єктний склад, а саме: резиденти, нерезиденти, органи й агенти валютного контролю як обов'язкові їх учасники. Слід зауважити, що питання визначення резидентного статусу фізичної особи є важливим з точки зору належної організації валютного контролю за операціями між резидентами та нерезидентами, результатом яких може стати незаконне залишення валютними цінностями території України.

Іншою особливістю є те, що під час валютної операції валютні цінності або гроші реалізують функції засобу обігу та платежу, засобу нагромадження, вони супроводжуються рухом капіталу шляхом переказу (у тому числі переказу готівки) чи видачі готівкою коштів у національній та іноземній валютах, або шляхом прямих інвестицій.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне закріпити на законодавчому рівні поняття "валютна операція" як правочин, який виникає з приводу використання валютних цінностей у міжнародних розрахунках як засобу платежу або обігу, а також їх переміщення через митний кордон держави. У свою чергу, нормативне закріплення остаточного переліку операцій, які слід відносити до валютних, ми вважаємо недоцільним, оскільки будь-яке їх законодавче обмеження автоматично залишатиме поза валютним контролем нові види операцій, які неодмінно виникатимуть у процесі поступової еволюції платіжних систем і грошових відносин у державі.

Смирнов, О.С. Проблеми законодавчого визначення поняття "валютна операція" [Текст] / О.С. Смирнов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доп. XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 жовтня 2011 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2011. – Т. 1. – С. 124-126.